

ПАРКАН ПІД ЕЛЕКТРИЧНИМ СТРУМОМ: МОЖЛИВОСТІ ПРАВА ВЛАСНОСТІ ЧИ НЕПРАВОМІРНА УКРАЇНСЬКА ТРАДИЦІЯ?

FENCE UNDER ELECTRIC CURRENT: POSSIBILITIES OF PROPERTY RIGHTS OR ILLEGAL UKRAINIAN TRADITION?

Бурлаков Б.М., студент III курсу факультету адвокатури
Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

У статті здійснюється наукове дослідження такого суспільного явища, як паркани під електричним струмом, що масового використовуються власниками земельних ділянок в охоронних цілях. Необхідність здійснення такого дослідження обґрунтовано виходячи з низки особливостей чинного законодавства, непоширеності даної тематики серед наукової спільноти, а також нагальної потреби практичного вирішення всіх питань, які є похідними по відношенню до таких парканів. За допомогою акумуляції всіх необхідних джерел, особливо нормативних актів, автором зроблено висновок про те, що паркани під електричним струмом доцільно розглядати як багатоаспектне правове явище. Перший аспект дає змогу розглянути дане питання з погляду об'єктів цивільних прав та обов'язків і поступово перейти до вирішення питання щодо можливості їх віднесення до об'єктів права власності. Доведено доцільність висновку про необхідність віднесення таких парканів до об'єктів цивільних прав, але дискусійність та недоцільність стосовно визначення їх як об'єктів права власності. Даний висновок ґрунтується на детальному аналізі таких критеріїв обмеження права власності, як: 1) заборона законом; 2) суперечність моральним засадам суспільства; 3) створення загрози завдання шкоди іншим учасникам цивільних відносин. Другий аспект дає можливість відобразити правовий механізм закріплення за власниками парканів низки обов'язків цивільного характеру, які виконуються у площині цивільної відповідальності за шкоду, що була завдана джерелом підвищеної небезпеки. Тим самим обґрунтовано необхідність розуміння таких об'єктів як джерела підвищеної небезпеки. Третій аспект пов'язаний з оцінкою парканів під електричним струмом на предмет можливості та правомірності виконання функцій, що покладаються на них, – захист права власності. Останнє зумовлює необхідність дослідження таких об'єктів у площині самозахисту цивільних прав. За допомогою аналізу практики національних судів, положень галузевого законодавства, міжнародно-правової доктрини наприкінці наукового дослідження вдається дійти висновків, що стосуються правомірності побудови та використання таких парканів, а також стану сучасного законодавства.

Ключові слова: паркани під електричним струмом, об'єкти цивільних прав, джерело підвищеної небезпеки, самозахист, моральні засади суспільства.

The article is a scientific study of such a social phenomenon as electric fences, which are widely used by landowners for security purposes. The necessity of such research is substantiated, proceeding from a number of features of the current legislation, non-prevalence of the given subject among scientific community, and also urgent need of the practical decision of all questions which are derivative in relation to such fences. With the accumulation of all necessary sources, especially regulations, it is possible to conclude that electric fences should be considered as a multifaceted legal phenomenon. The first aspect allows us to consider them in terms of objects of civil rights and obligations and gradually move to the question of the possibility of attribution to the objects of property rights. In turn, a detailed study of a number of regulations leads to the conclusion that such fences should be classified as objects of civil rights, but we can not classify them as objects of property rights for a number of proven reasons. The latter conclusion is made by establishing three criteria for restricting property rights – prohibition by law, conflict to the moral principles of society, creating a threat of harm to other participants in civil relations. The second aspect makes it possible to reflect the legal mechanism of imposing on fence owners a number of civil obligations, which are performed in the field of civil liability for damage caused by a source of increased danger. This implies the need to understand such objects as a source of increased danger. The third aspect is related to the assessment of electric fences for the possibility and legitimacy of the functions entrusted to them – the protection of property rights. It also necessitates the study of such objects in the field of self-defense of their civil rights. By analyzing the practice of national courts, the provisions of sectoral legislation, international legal doctrine at the end of the study it is possible to draw conclusions about the legality of construction and use of such fences, the state of modern legislation and other points.

Key words: electric fences, objects of civil rights, source of increased danger, self-defense, moral principles of society.

Постановка проблеми. «Оскільки власність є недоторканим та священним правом кожної особи...» – саме так починається ст. 17 Декларації прав людини і громадянина 1789 року, яка стала справжнім здобутком зразкової для тогочасного світу демократичної революції у Франції та симбіозом наукових ідеологій, що відстоювали непопулістичність та важливість права власності для вільного економічно розвинутого суспільства [1].

Важливість права власності, що випливає з наведених положень, відображено як у низці сучасних міжнародних договорів, що стосуються прав людини та позитивних зобов'язань держави, так і, зокрема, у Загальній декларації прав людини, Міжнародному пакті про економічні, соціальні та культурні права. Проте і саме право власності стало невід'ємним атрибутом основних законів держав. Не винятком є й Україна, ст. 41 Конституції якої присвячено правому регулюванню права власності кожної особи.

Важливість такого явища, як власність, зумовлюється декількома аспектами. Акцентуючи увагу на другому аспекті, який випливає з положень ч. 4 ст. 319 Цивільного кодексу України (далі – ЦКУ), слід зазначити, що власність зобов'язує. Це означає, що право власності – це не лише міра можливої свободи кожної особи щодо воло-

діння, користування та розпорядження своїм майном, й певна сукупність обов'язків, які виникають унаслідок певних очікувань із боку суспільства, держави та забезпечуються першочергово внаслідок добросовісності учасників відносин, а у крайньому випадку – страхом відповідальності [2].

Незважаючи на очевидність та зрозумілість наведених положень, українське суспільство вдається до застосування різноманітних способів реалізації свого права власності, що суперечить положенням законодавства, моральним засадам нашого суспільства, внаслідок чого створюється реальна небезпека для оточуючих. Прикладом такого неправомірного використання права власності безпосередньо виступають паркани, огорожі, металеві огорожі, які підключені до електромережі та пропускають через себе струм високої потужності.

Прояв зазначеного явища можна спостерігати повсюди – починаючи з «електричного пастуха», який використовується у фермерському господарстві для огорожі території, щоб тварини не покидали відповідну територію, та закінчуючи електричними огорожами, що використовуються для обмеження доступу до приватних секторів, тощо. Проблемності всі цьому питанні додає той

факт, що в Україні досить розповсюдженим є ринок відповідних охоронних послуг, складовою частиною яких є зведення вищезазначених парканів.

При цьому власники відповідних споруд досить часто забувають, що власність зобов'язує, тому дослідження відповідної тематики має велике значення в аспекті забезпечення охорони інтересів суспільства та окремих осіб, зокрема шляхом застосування механізму цивільно-правової відповідальності до особи, яка використовує відповідні споруди, порушуючи встановлену законодавством правову дисципліну.

Актуальність даного питання зумовлюється низкою фактів: 1) досить невеликим обсягом наукових робіт; 2) поширеністю фактів щодо завдання шкоди особам, які мали контакт із відповідними огорожами; 3) незначним обсягом судових рішень із відповідного питання, що додає важливості проблемі захисту прав унаслідок притягнення до відповідальності; 4) недосконалістю законодавчим регулюванням цього питання.

Метою дослідження даної наукової роботи є визначення правової природи поняття парканів під електричним струмом; аналіз та дослідження чинного законодавства із цього питання; узагальнення наукової літератури та судової практики, вирішення питання правомірності застосування відповідних споруд.

Виклад основного матеріалу. Традиційним для цивільного права є представлення права власності як абсолютного права. Це підтверджується такими законодавчими положеннями: ч. 1 ст. 316 ЦКУ – особа здійснює право власності за своєю волею незалежно від волі інших осіб та ч. 1 ст. 319 ЦКУ – власник володіє, користується, розпоряджається своїм майном на власний розсуд [1].

Отже, можна погодитися з твердженням Н.В. Безсмертної стосовно абсолютного характеру права власності, який знайшов своє відображення у фразі «на власний розсуд» [3, с. 205].

Проте право власності з погляду теорії права не може вважатися абсолютним. Це обґрунтовується тим, що у ст. 64 Конституції України міститься вичерпний перелік прав та свобод, які не можуть бути обмежені за жодних обставин. І серед цього переліку відсутня норма (ст. 41), яка встановлює конституційний фундамент права власності кожної особи. Отже, можна зробити висновок про можливість правомірного обмеження права власності [4].

Окрім того, положення інших нормативно-правових актів також підтверджують та деталізують можливість такого обмеження. Так, ч. 1 ст. 346 ЦКУ серед підстав припинення права власності передбачено можливість викупу пам'яток культурної спадщини; примусового відчуження земельних ділянок приватної власності, інших об'єктів нерухомого майна, що на них розміщені, з мотивів суспільної необхідності; реквізиції. А ч. 2 ст. 321 ЦКУ закріплює правову можливість обмеження та позбавлення права власності [2].

Отже, основним проявом не абсолютності, обмеженості права власності є наявність системи законодавчих заборон щодо здійснення певних дій зі своїм майном. Ураховуючи вищезазначене та цивілістичні підходи до розуміння права власності, слід зазначити, що головне питання даної наукової роботи – чи забороняє чинне законодавство спорудження парканів під напругою власниками земельних ділянок.

Невелика кількість наукових досліджень впливає на результати акумуляції цього питання. Зокрема, можна виділити кілька правових аспектів дослідження «парканів під електричною напругою»: 1) як об'єкт цивільних прав, об'єкт права власності; 2) як джерело підвищеної небезпеки; 3) як спосіб самозахисту.

Відступаючи поки що від питання правомірності спорудження вищезазначених парканів, зазначимо, що всі цивільні права та обов'язки мають свій об'єкт. Законо-

давче визначення об'єктів цивільних прав у ст. 177 ЦКУ зводиться лише до надання приблизного, орієнтованого переліку. При цьому більш усталеним та звичним для науки цивільного права є визначення об'єктів цивільних прав як того, заради чого суб'єкти цивільних правовідносин виступають їх учасниками, і з приводу чого цивільні права та обов'язки виникають, реалізуються та виконуються.

Право власності є різновидом речового права, проте воно не розглядається з погляду об'єкта цивільних прав. А об'єктом права є річ, а не майнове право (право власності на неї) [5, с. 300–301]. Це дає змогу зробити висновок стосовно правової природи електричних парканів як об'єктів цивільних прав. Останнє також впливає із законодавства оскільки:

1) створення таких парканів здійснюється внаслідок будівельної діяльності на відповідній земельній ділянці, такі дії будуть не лише проявом права власності окремої особи, а й об'єктом такого новоствореного цивільного права, як право власності, яке, відповідно до ст. 331 ЦКУ, виникатиме на них як на новостворене майно;

2) сам процес створення такого об'єкта вже покладає на відповідну особу велику кількість цивільних обов'язків: а) ч. 3 ст. 375 ЦКУ – дотримуватися архітектурних, санітарних, будівельних, екологічних та інших норм [2]; б) здійснювати спорудження так, щоб не порушувати принцип добросусідства у площині здійснення права власності на земельну ділянку [6]; в) відповідно до ст. 38 Закону України «Про регулювання містобудівної діяльності», знести відповідний паркан, якщо було порушено відповідні норми законодавства під час його будівництва [7];

3) ураховуючи окремі властивості такої споруди (електрична напруга), відповідно до положень недовірних зобов'язань на власника споруди покладатиметься обов'язок із відшкодування шкоди, завданої внаслідок дії цієї споруди як джерела підвищеної небезпеки (ст. 1187 ЦКУ), а також обов'язки, що виникають унаслідок створення загрози життю, здоров'ю людини (гл. 81 ЦКУ);

4) зумовлено обов'язками щодо утримання від дій, які б могли порушити права інших осіб щодо незловживання своїми цивільними правами (ст. 13 ЦКУ);

5) а також обов'язками щодо утримання споруди у належному стані, забезпечення достовірності документації на неї (будівельного паспорту тощо).

Отже, на нашу думку, можна зробити висновок, що паркан під електричною напругою може бути об'єктом цивільних прав, оскільки являє собою певний об'єкт матеріального світу, з приводу якого в учасників цивільних правовідносин можуть виникати цивільні права та обов'язки.

Із положень ч. 2 ст. 178 ЦКУ, яка містить визначення обмежених в обороті та вилучених з обороту об'єктів, акцентуючи увагу на обов'язковій їх конкретизації законом, можна зробити висновок про те що паркан під електричною напругою можна віднести взагалі до вільних в обороті об'єктів [2].

І хоча окремого закону стовно оборотоздатності об'єктів і досі немає, проте існує Постанова Верховної Ради України «Про право власності на окремі види майна» № 2471-ХІІ від 24.01.1995, в якій надається вичерпний перелік об'єктів матеріального світу, що є обмеженими в обороті або взагалі не можуть перебувати у власності та володінні окремих осіб. І якщо проаналізувати зазначений акт, то можна побачити, що він не містить жодного положення, що б стосувалося обмеження чи заборони вільного обороту парканів під напругою. Єдина згадка, що якимось пов'язана з електричною енергією, – це електрошоккові пристрої, які до нашої проблематики не мають жодного відношення [8].

Отже, оскільки такі паркани за своєю правовою природою можуть бути об'єктами цивільних прав та обов'язків, не обмежені у цивільному обороті, то, відповідно,

й їх застосування може бути цілком правомірним. Проте такий висновок буде дискусійним, а його підтвердження потрібно шукати у площині права власності. Це пов'язано з тим, що хоча паркани під напругою й є підставою виникнення певних обов'язків, проте об'єктом права власності такі речі навряд чи можуть бути.

Так, відповідно до ч. 1, 2 ст. 319 ЦКУ, власник володіє, користується, розпоряджається своїм майном на власний розсуд та має право вчиняти щодо свого майна будь-які дії, які не суперечать закону. Під час здійснення своїх прав та виконання обов'язків власник зобов'язаний додержуватися моральних засад суспільства [2].

Зразком в аспекті тлумачення меж права власності є Постанова КС ВС від 14.02.2019 у справі № 323/1862/16-ц, зміст якої під час вирішення справи зводився до того, що власник уповноважений учинити щодо свого майна будь-які дії (абсолютний аспект), але при цьому не порушувати права, свободи та законні інтереси інших учасників цивільних відносин [9].

На підставі вищезазначеного можна зробити висновок, що основними критеріями обмеження права власності є: 1) закон; 2) моральні засади суспільства; 3) права, свободи та законні інтереси інших учасників цивільних правовідносин. При цьому всі вони під час здійснення права власності повинні бути обов'язково в сукупності, тоді як для обмеження цього права достатньо встановити порушення хоча б одного із зазначених критеріїв.

Як уже зазначалося, законодавча база питання будівництва парканів під електричною напругою є досить недостатньою, що ускладнює можливість застосування першого критерію обмеження права власності у даному разі. Проте наявність окремих непрямих положень дає можливість зробити певні висновки.

Оскільки паркани – це архітектурні автономні об'єкти, що знаходяться на земельній ділянці, то, відповідно, питання їх будівництва – це розсуд власника або користувача земельної ділянки. У зв'язку із цим законодавча основа лежить у площині права власника на забудову земельної ділянки, що передбачено ст. 375 ЦКУ. Позитивним у цьому аспекті є відсилання у ч. 2 ст. 375 ЦКУ до низки галузевих норм, які повинні враховуватися під час здійснення відповідної забудови земельної ділянки [2].

Отже, законодавчий критерій цього питання становить низка спеціальних актів: ЗУ «Про регулювання містобудівної діяльності» № 3038-VI від 17.02.2011 (далі – Закон № 3038-VI), а також будівельні, архітектурні та інші галузеві норми.

Необхідність урахування зазначеного Закону полягає у тому, що він узагалі є центральним та основним для всіх відносин, що виникають під час здійснення будь-якого будівництва. Особливої уваги заслуговує ч. 5 ст. 26 Закону № 3038-VI, що закріплює загальну послідовність здійснення забудови земельної ділянки: 1) отримання замовником або проєктувальником вихідних даних; 2) розроблення проєктної документації та проведення у випадках, передбачених ст. 31 цього Закону, її експертизи; 3) затвердження проєктної документації; 4) виконання підготовчих та будівельних робіт; 5) прийняття в експлуатацію закінчених будівництвом об'єктів; 6) реєстрація права власності на об'єкт містобудування [7].

Сам акт має великий та зрозумілий нормативний зміст із відповідними відсиланнями, але навіть за наявності детальної процедури, вимог щодо подання значної кількості документації, здійснення реєстрації відповідної споруди, присвоєння їй адреси проблема парканів із напругою все одно не вичерпується.

Останнє досить легко пояснюється: чинне законодавство передбачає перелік будівельних робіт та об'єктів, які не потребують дозволу для їх зведення, відповідної документації та введення в експлуатацію. Такий перелік міститься в однойменній Постанові КМУ від

07.06.2017 № 406, п. 6 якої визначає, що не потребує дозволів, документації та введення в експлуатацію зведення на земельній ділянці тимчасових будівель та споруд без влаштування фундаментів, зокрема навісів, альтанок, наметів, теплиць, гаражів, ям, замошнь, парканів [10].

Тому будівництво парканів може здійснюватися власником на свій розсуд без повідомлення та контролю з боку уповноважених органів, але з дотриманням галузевих норм. Це, своєю чергою, нівелює правову цінність процедур, що визначені Законом № 3038-VI. Наявність прогалів, неточностей та невизначеності у галузевих нормах узагалі надає необмежені можливості для будівельної діяльності відповідних парканів. Але це не зовсім так.

Примітним для визначення законодавчого критерію є Державні будівельні норми України (далі – ДБНУ) 2.2-12:2019 «Планування та забудова територій», у п. 6.1.34 яких устанавлюється: присадибні ділянки з боку вулиць та сусідніх ділянок допускається огорожувати. Висоту огорожі слід устанавлювати згідно з вимогами ДБН Б.2.2-5 та правилами благоустрою населеного пункту [11].

Важливість цього акту полягає у тому, що він не лише підтверджує правову можливість огороження земельних ділянок, а й здійснює відсилання до стандарту, який є профільним по відношенню до здійснення забудови території огорожами.

Своєю чергою, п. 6.7 ДБНУ Б.2.2-5:2011 «Планування та забудова міст, селищ і функціональних територій» деталізує раніше наведене положення, зазначаючи, що дозволено проєктувати огороження як окремих ділянок, так і всієї прибудинкової території садибної забудови. Окрім того, зазначені норми містять також визначення огорожень, їх різновидів. Вони більше спрямовані на архітектурно-будівельні вимоги до парканів та огорож, аніж підстави заборон під час конструювання відповідних споруд. Але при цьому досить цікавим є положення п. 9.8.4, в якому зазначається, що огороження майданчиків і ділянок підприємств, будівель і споруд різного призначення, що знов будуються або реконструюються, треба проводити згідно з СН 441 [12].

Цікавість полягає у тому, що здійснюється відсилання ще до одного нормативу, який безпосередньо стосується огороження будівель різного призначення. Незважаючи на це, найголовніший відбиток на принципі правової визначеності ставить той факт, що відповідний норматив: 1) затверджений був ще за радянських часів, що дає можливість сумніватися в актуальності його положень, а 2) він узагалі відсутній українською мовою у відкритому доступі. Але на підставі його аналізу можна зробити висновок про відсутність положень, які б могли стосуватися можливості підключення парканів до електромережі. Проте у ньому визначений перелік видів огорожень та матеріалів, з яких вони можуть будуватися.

Отже, акти, які безпосередньо спрямовані на врегулювання питання побудови парканів, заборів, огорож, їхніх складників, реконструкції тощо, взагалі не містять жодних заборон та вказівок стосовно парканів під напругою, а лише обмежуються архітектурно-будівельними вказівками.

Однак ключем до визначення законодавчого критерію обмеження права власності є ДБНУ 360-92 «Містобудування. Планування і забудова міських і сільських поселень». У п. 10.25 зазначених норм указується, що в окремих випадках допускається, зокрема, заземлення металевих огорож і дахів будівель, розміщених у СЗЗ [13].

Оскільки заземлення у даному аспекті являтиме собою встановлення електричного зв'язку між металевою огорожею та відповідним пристроєм, а також землею, що здійснюється з метою уведення напруги в землю, то, відповідно, металева огорожа так само знаходитиметься під напругою, що певним чином схоже на нашу проблематику.

Але можливість такого заземлення допускається лише в окремих випадках і лише у СЗЗ – санітарно-захисній зоні – території уздовж траси повітряної лінії електропередач напругою 330 кВ [13].

Хоча застосування такого заземлення здійснюється по відношенню до ліній електропередач і лише у спеціальній зоні, проте це дає можливість зробити висновок, що використання електричних огорож допускається тільки у будівельній діяльності, пов'язаній із лініями електропередач, і лише в окремих випадках. Тому виникає питання: чи можна припустити заборону таких огорож у звичайному користуванні пересічним громадянином?

Для відповіді на це питання спочатку необхідно звернути увагу на положення ст. 1 Першого протоколу до Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод, в якій зазначається, що кожна фізична або юридична особа має право мирно володіти своїм майном [14].

Використання досить зрозумілого слова «мирно» не є випадковим у положеннях міжнародного договору, а уособлює своєрідний вектор правомірності права власності, який полягає у тому, що не повинні вчинятися дії, використовуватися способи здійснення права власності немирного характеру, тобто ті, що є явно необґрунтованими, носять насильницький характер, створюють загрозу для інтересів суспільства тощо. А оскільки застосування парканів під електричним струмом потенційно становить загрозу насильства, навіть випадкового, то не можна назвати такий спосіб здійснення права власності мирним.

Положення ч. 1 ст. 103 Земельного кодексу України також допомагають відповідати на поставлене запитання, оскільки встановлюють, що власники та землекористувачі земельних ділянок повинні вибирати способи використання земельних ділянок відповідно до їх цільового призначення, за яких власникам, землекористувачам сусідніх земельних ділянок завдається найменше незручностей (затінення, задимлення, неприємні запахи, шумове забруднення тощо) [6].

Безумовним буде і той факт, що використання земельної ділянки для встановлення по її краях парканів під напругою суперечить принципу добросусідства. Це пов'язано з тим, що такі споруди створюють максимально велику кількість незручностей для інших сусідів: постійних страх, що може статися нещасний випадок, обмеження у повному користуванні своєю ділянкою внаслідок страху підійти до країв ділянки, постійні переживання, що може щось статися, наприклад, з дитиною, твариною, особливо підвищена небезпека після дощу. Тому використання таких парканів і з погляду земельного права не може вважатися правомірним.

На підтвердження вищезазначеного вказують і деякі аспекти юридичної відповідальності за володіння та використання таких електричних парканів.

Натомість практиці кримінального судочинства відомі непоодинокі випадки настання смерті особи внаслідок випадкової взаємодії з парканами, що знаходилися під напругою. Примітною у цьому разі є позиція кваліфікації дій власника такого паркану: увага юриста-практика повинна бути прикута у цій ситуації до відмежування від убивства з непрямым умислом, за якого особа передбачає настання смерті і свідомо її допускає. Тобто головне питання полягає у тому, чи було це вбивство умисне (з непрямим умислом), чи з необережності. Але у будь-якому разі практикою констатується факт учинення вбивства, а не настання казусу, який виключає кримінальну відповідальність [15, с. 44].

Оскільки за правомірне використання об'єктів матеріального світу до кримінальної відповідальності не притягають, то виходячи з логіки кримінального права застосування таких парканів, за умови настання шкоди, створює кримінально-правові наслідки, а отже, використання самого паркану є неправомірним у даному аспекті.

Виходячи з вищезазначеного, слід зазначити, що сукупність певних непрямих законодавчих положень дає можливість дійти висновку про наявність законодавчого критерію і необхідність обмеження права власності шляхом заборони застосування електричних парканів. Це також обґрунтовується й наявністю третього критерію у вигляді порушення прав, свобод і законних інтересів окремих громадян, суспільства, оскільки порушення положень законодавства у будь-якому разі ставить під загрозу права інших осіб на безпечне середовище, недоторканість свого життя та здоров'я.

Дещо складнішим у даному разі є визначення такого критерію обмеження права власності, як суперечність моральним засадам суспільства. Проблематичність же полягає, зокрема, у тому, що категорія «моральні засади» є досить оціночною та відносною, що може призводити до багатоаспектного тлумачення та різного бачення її змісту. Окрім того, беззаперечним є факт динаміки суспільства, що проявляється у його постійній еволюції та розвитку, що, безумовно, призводить до трансформації моральних цінностей [16, с. 40].

Звичайно, наявність оцінних категорій впливає на рівень дотримання принципу правової визначеності, але доцільно погодитися з тією позицією, що цивільне законодавство наповнено великою кількістю оцінних категорій, що зумовлено передусім специфікою предмету його регулювання, який не може бути детально та вичерпно регламентований, а тому потрібно встановлювати хоча б якісь зрозумілі межі.

Не вдаючись до тонкощів щодо розмежування моралі та права, просто зазначимо, що у Постанові КЦС ВС від 22.03.2017 у справі № 757/4906/15-ц під аморальним проступком розуміється винне діяння, що суперечить загальноприйнятим нормам і правилам, порушує моральні устої суспільства, моральні цінності, які склалися в суспільстві (чесність, доброта, гуманізм, стриманість, людяність тощо). І хоча дана позиція стосувалася вирішення трудового спору, проте вона визначає загальний вектор розуміння судом вищої інстанції поняття моралі, а отже, дає можливість відштовхуватися від цього в аспекті тлумачення моральних засад суспільства, які насамперед слід розуміти як сукупність імперативів, усвідомлених правил, що є прийнятними для певного суспільства [17].

Ураховуючи характерну поширеність християнського віросповідання в українському суспільстві, що пропагує любов до ближнього, історичний розвиток українського суспільства, який заклав фундамент дружності, миролюбності українського народу, а також демократичні європейські напрями його розвитку, що закладені у Преамбулі Конституції України, можна зробити висновок, що моральні засади українського суспільства зосереджені у площині миру, мирного співіснування, дружності, допомоги та інших позитивних цінностей. «Паркани під струмом», які явно не уособлюють собою мирне співіснування та дружність до інших, нівелюють систему таких цінностей та суперечать їй. Це у черговий раз підтверджує доцільність висновку про неприпустимість віднесення парканів під струмом до об'єктів права власності внаслідок неправомірності їх використання.

Іншим підходом до визначення правової природи таких парканів є розуміння їх як джерел підвищеної небезпеки.

Відповідно до ч. 1 ст. 1187 ЦКУ, джерелом підвищеної небезпеки є діяльність, пов'язана з використанням, зберіганням або утриманням транспортних засобів, механізмів та обладнання, використанням, зберіганням хімічних, радіоактивних, вибухо- і вогнебезпечних та інших речовин, утриманням диких звірів, службових собак та собак бійцівських порід тощо, що створює підвищену небезпеку для особи, яка цю діяльність здійснює, та інших осіб [2].

Оскільки акти цивільного законодавства надають лише приблизний перелік джерел підвищеної небез-

пеки, то з метою надання визначеності цьому питанню п. 5 Постанови Пленуму Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ «Про деякі питання застосування судами законодавства при вирішенні спорів про відшкодування шкоди, завданої джерелом підвищеної небезпеки» деталізує, що під джерелом підвищеної небезпеки слід розуміти будь-яку діяльність, що створює підвищену небезпеку як для володільця, так і для оточуючих осіб унаслідок неможливості повноцінного контролю людини над проявами такої діяльності. При цьому відповідальність за завдану шкоду настає лише тоді, коли вона була заподіяна внаслідок цілеспрямованості такої діяльності або мимовільних проявів її шкідливих властивостей [18].

Аналіз національного законодавства та практики судів різних інстанцій, зокрема рішення Драбівського районного суду Черкаської області від 22.10.2012 у справі № 2303/1192/12, Постанова КіС ВС від 29.10.2018 у справі № 739/1483/16-ц, дає можливість зробити беззаперечний висновок, що як діяльність, пов'язана з використанням електроенергії, так і об'єкти, що знаходяться під напругою, є джерелом підвищеної небезпеки. Останнє зумовлює можливість учасників цивільних правовідносин захищати свої права та свободи шляхом притягнення власників парканів до відповідальності у разі завдання шкоди.

При цьому неправомірність зведення та використання таких парканів на аспект цивільно-правової відповідальності не впливає, оскільки, відповідно до п. 9 вищезазначеної Постанови Пленуму Вищого спеціалізованого суду України, особи, які неправомірно заволоділи та здійснюють діяльність, що є джерелом підвищеної небезпеки, несуть цивільно-правову відповідальність на загальних

засадах відповідальності особи, що здійснює діяльність, яка є джерелом підвищеної небезпеки [18].

Важливість цього підходу пов'язана з тим, що незалежно від правомірності виникнення права на цей об'єкт в аспекті цивільно-правової відповідальності завжди існує можливість захистити права та інтереси осіб, які постраждали від «паркана під напругою». При цьому в такому разі доцільно вирішувати питання стосовно форми вини володільця таких парканів. Вона може залежати, зокрема, від використання попереджувальних знаків та впливає на визначення розміру відшкодування відповідно до ст. 1193 ЦКУ.

Своєю чергою, учасники цивільних відносин не позбавлені можливості захистити свої права і до моменту завдання шкоди. Така можливість може бути реалізована ними через положення статей 1163–1165 ЦКУ, що регулюють питання усунення загрози життю, здоров'ю людини, зокрема шляхом пред'явлення вимоги про зняття струму, знесення паркану тощо.

Підсумовуючи, слід зазначити, що питання парканів під електричною напругою потребує вдосконалення та деталізації законодавчого врегулювання шляхом установа новлення прямих заборон. Сучасний стан нормативної бази дає можливість зробити висновок про те, що «паркани під напругою» є об'єктами цивільних прав. Проте внаслідок суперечності положенням законодавства, моральним засадам українського суспільства, а також створення загрози завдання шкоди життю та здоров'ю інших осіб і, як наслідок, наявності конкретизованих форм юридичної відповідальності за шкоду, що завдається такими об'єктами, доцільно підкреслити неможливість їх використання як об'єкта права власності.

ЛІТЕРАТУРА

1. Декларація прав людини і громадянина : прийнята і проголошена Постановою Національних зборів Франції 26 серпня 1789 року. URL: <https://constituante.livejournal.com/10253.html> (дата звернення: 12.02.2021).
2. Цивільний кодекс України : Закон України № 435-IV від 16.01.2003 / *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15/stru#Stru> (дата звернення: 12.02.2021).
3. Безсмертна Н.В. Межі здійснення права приватної власності. *Наукові записки. Спеціальний випуск*. 2001. Т. 19. С. 204–207.
4. Конституція України : Закон України № 254к/96-ВР від 28.06.1996 / *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80> (дата звернення: 12.02.2021).
5. Спасибо-Фатеева И.В. Понятие имущества и имущественных прав и их места среди объектов гражданских прав. *Страницы Харьковской цивилистики*. 2010. Ч. 3. С. 300–301.
6. Земельний кодекс України : Закон України № 2768-III від 25.10.2001 / *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2768-14#Text> (дата звернення: 12.02.2021).
7. Про регулювання містобудівної діяльності : Закон України № 3038-VI від 17.02.2011 / *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3038-17#Text> (дата звернення: 12.02.2021).
8. Про право власності на окремі види майна : Постанова Верховної Ради України № 2471-XII від 17.06.1992 / *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2471-12#Text> (дата звернення: 12.02.2021).
9. Постанова Верховного Суду у складі Касаційного цивільного суду від 14.02.2019 у справі № 323/1862/16-ц (провадження № 61-44085 св 18). URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/79957457> (дата звернення: 12.02.2021).
10. Перелік будівельних робіт, які не потребують документів, що дають право на їх виконання, та після закінчення яких об'єкт не підлягає прийняттю в експлуатацію : Постанова Кабінету Міністрів України № 406 від 07.06.2017. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/406-2017-%D0%BF#Text> (дата звернення: 12.02.2021).
11. ДБН Б.2.2-12:2019. Планування та забудова територій : Наказ Міністерства регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України № 104 від 26.04.2019. URL: <https://dreamdim.ua/wp-content/uploads/2019/07/DBN-B22-12-2019.pdf> (дата звернення: 12.02.2021).
12. ДБН Б.2.2-5:2011. Благоустрій територій. Планування та забудова міст селищ і функціональних територій : Наказ Міністерства регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України № 139 від 30.03.2012. URL: <https://dreamdim.ua/wp-content/uploads/2019/01/DBN-B225-2011.pdf> (дата звернення: 12.02.2021).
13. ДБН 360-92. Містобудування. Планування і забудова міських і сільських поселень : Наказ Державного комітету України у справах містобудування та архітектури № 44 від 17.04.1992. URL: <https://kga.gov.ua/files/doc/normy-derjavy/dbn/Mistobuduvannja-Planuvannja-i-zabudova-miskyh-i-silskyh-poselen-DBN-360-92.pdf> (дата звернення: 12.02.2021).
14. Перший протокол до Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод № 994_535, ратифікований Законом Верховної Ради України № 475/97-ВР від 17.07.97. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_535#Text (дата звернення: 12.02.2021).
15. Шаблістий В.В. Актуальні проблеми кримінального права : конспект лекцій Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ. 2016. URL: <https://dduvs.in.ua/wp-content/uploads/files/Structure/library/student/lectures/0905/16.1.pdf> (дата звернення: 12.02.2021).
16. Грицак О.В. Моральні засади суспільства як оціночна категорія українського цивільного права. *Наука і практика*. 2010. № 3(114).
17. Постанова Верховного Суду у складі Касаційного цивільного суду від 27.02.2019 у справі № 757/4906/15-ц. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/80715984> (дата звернення: 12.02.2021).
18. Про деякі питання застосування судами законодавства при вирішенні спорів про відшкодування шкоди, завданої джерелом підвищеної небезпеки : Постанова Пленуму Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ № 4 від 01.03.2013. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0004740-13#Text> (дата звернення: 12.02.2021).